

În ajutorul perfecționării profesorilor de istorie

CARACTERISTICILE REGIMULUI POLITIC DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

IOAN SCURTU

Încheierea procesului de formare a statului național unitar român — rezultat al luptei îndelungate și pline de abnegație a întregului popor — a marcat o etapă nouă în evoluția națiunii noastre, în afirmarea României pe arena internațională. Marea Unire din 1918 a ridicat pe o treaptă calitativ superioară comunitatea statornicită de-a lungul veacurilor între toate provinciile românești, a realizat cadrul național și economico-social pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, a însemnat înmănuncherea în granițele aceluiași stat a energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, unirea pe scară națională a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale societății.

Făurirea statului național unitar a dus la întărirea potențialului economic al României, la creșterea masei mijloacelor de producție din fiecare ramură, la accentuarea rolului industriei în ansamblul economiei naționale. În 1938 — anul de maximă dezvoltare a economiei capitaliste românești — industria contribuia cu 28,4% la crearea venitului național (față de 19,6% în 1913) și cu 36,6% la crearea produsului social (față de 25% în 1913). În același an, producția indigenă satisfăcea 78,6% din nevoile de produse industriale, acoperea aproape integral cerințele pieței interne de bunuri de consum, precum și unele nevoi de mijloace de producție cu un grad mai redus de tehnicitate¹. Procesul de dezvoltare a industriei s-a caracterizat printr-o evoluție contradictorie în privința gradului de tehnicitate: în timp ce unele ramuri, subramuri și întreprinderi (Malaxa, I.A.R., Reșița) erau dotate cu cele mai moderne utilaje, altele erau menținute la un nivel scăzut. De asemenea, amplasarea teritorială era deficitară, existind unele zone și localități puternic industrializate (Valea Prahovei, Valea Jiului, București, Brașov, Cluj), în timp ce altele (mai ales din Moldova, Dobrogea și Oltenia) erau lipsite de o industrie cu adevărat modernă.

Evoluții asemănătoare au cunoscut și celelalte ramuri ale economiei naționale. Un element important l-a reprezentat creșterea pozițiilor capitalului autohton, care a reușit în deceniul al patrulea să depășească — pentru prima dată în istoria modernă a României — ponderea capitalului străin². Totuși, în unele ramuri capitalul străin

¹ Marcela Fellicia Iovanelli, *Industria românească. 1934—1938*, București, Edit. Acad., 1975, p. 219.

² *Ibidem*, p. 220.

deținea poziții importante și, în ansamblu, țara noastră continua să depindă de capitalul străin, rămânând în continuare obiect în disputa marilor monopoluri occidentale, în lupta statelor imperialiste pentru reimpărțirea piețelor de desfacere și a zonelor de influență.

Existența orînduirii capitaliste, goana burgheziei după profituri cît mai mari și imediate, caracteristicile schimburilor internaționale (care dezavantajau statele mici și mijlocii), prezența capitalului străin, au făcut ca posibilitățile deschise de Marea Unire din 1918 să nu poată fi integral valorificate. Progresele economice sînt totuși remarcabile. Deși România nu s-a putut desprinde din aria statelor capitaliste slab dezvoltate din Europa, în perioada menționată ea a depășit stadiul de țară „eminamente agrară“, căpătînd o structură economică agrar-industrială.

După Marea Unire din 1918 în dispozitivul forțelor sociale s-au produs importante modificări, al căror principal rezultat a fost evidențierea și mai pregnantă a contradicției fundamentale a societății românești — aceea dintre marea burghezie și proletariatul de fabrică.

Burghezia a fost principala beneficiară a accelerării procesului de dezvoltare capitalistă a țării, ea reușind să-și întărească dominația economică și politică. Burghezia, în ansamblul ei, s-a dovedit dispusă să efectueze unele reforme în scopul consolidării pozițiilor sale de clasă, al atenuării conflictelor sociale și al modernizării statului, dar — așa cum istoria a dovedit — ea nu a fost capabilă să rezolve pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării României de după 1918.

Moșierimea a resimțit puternic efectele reformei agrare (legiferată în anii 1918—1921) — cea mai radicală reformă de acest fel înfăptuită în sud-estul Europei după primul război mondial. Din cele 9 242 930 ha cît reprezentau moșiile de peste 100 ha în 1919, au fost expropriate 6 313 460 ha, adică peste 66%³. Ca urmare a reformei agrare, precum și a unor mai vechi evoluții interne, procesul de dezințegrare a moșierimii ca clasă s-a accelerat. O parte a acestora a trecut în rîndurile marii burghezii, participînd intens la activitățile industriale și bancare, sau organizîndu-și exploatarea agricolă pe baze capitaliste. Totuși, moșierimea a continuat să dețină poziții economice importante, fiind clasa cea mai reacționară a societății românești.

Țărănimea a rămas categoria socială cea mai numeroasă, alcătuiind aproape 80% din totalul populației României⁴. Prin aplicarea reformei agrare au fost improprietăriți, pînă la 1 ianuarie 1929, un număr de 1 393 353 săteni, cu 3 760 372 ha; de asemenea țărani beneficiau de cele 4 027 475 ha reprezentînd pășuni și finețe comunale⁵. În ansamblu, situația materială a țărănimii s-a ameliorat, comparativ cu perioada anterioară războiului, dar trecerea pe umerii săi a unor sume considerabile — reprezentînd de 20 de ori prețul regional de arendă al pămîn-

³ *Relații agrare și mișcări țărănești în România. 1908—1921*, București, Edit. politică, 1967, p. 558—565.

⁴ *Anuarul statistic al României. 1937 și 1938*, București, 1939, p. 44.

⁵ D. Șandru, *Reforma agrară din 1921*, București, Edit. Acad., 1975, p. 203.

tului primit prin reforma agrară — a grefat puternic covârșitoarea majoritate a gospodăriilor țărănești, care n-au reușit să-și asigure o adevărată independență economică. Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste la sate a dus la creșterea rolului burgheziei rurale, la adâncirea procesului de diferențiere socială din lumea satelor, la sporirea proletariatului agricol — care cuprindea în 1938 circa 1 000 000 de persoane⁶.

Intellectualitatea a sporit din punct de vedere numeric și calitativ, ca urmare a creșterii rolului științei și culturii în ansamblul societății, a accelerării procesului de modernizare a statului. În timp ce un grup restrâns de intelectuali și-a legat soarta de marea burghezie și de moșierime, cea mai mare parte a acestora era, în fapt sau în mod potențial, alături de masele populare de la orașe și sate.

Dezvoltarea industriei a dus la creșterea numerică a proletariatului, la întărirea rolului său în viața politică, el constituind principala forță a progresului social din România. O caracteristică importantă a constituit-o concentrarea muncitorilor într-un număr mic de întreprinderi, de centru și regiuni (București, Valea Prahovei, Valea Jiului, Reșița, Cluj, Brașov ș.a.), ceea ce a creat condiții favorabile organizării și luptei lor împotriva rinduielilor existente. Potrivit calculelor efectuate de specialiști, proletariatul modern de fabrică se ridica în 1938 la cel puțin 400 000 de persoane⁷. Clasa muncitoare și-a demonstrat capacitatea de a mobiliza și conduce masele populare pe drumul eliberării sociale, al apărării independenței și suveranității naționale.

Mutațiile survenite în baza economică și în structura socială și-au pus amprenta asupra vieții politice. În legătură cu evoluția statului român s-au conturat diferite concepții și atitudini. În timp ce exponenții burgheziei și moșierimii considerau că Unirea le deschisese noi posibilități de consolidare a privilegiilor lor, de exploatare a oamenilor muncii, forțele înaintate — în frunte cu clasa muncitoare — se pronunțau pentru primenirea din temelie a societății românești, pentru rezolvarea problemelor economice și sociale în folosul maselor populare. Sintetizând această concepție revoluționară, Partidul Socialist lansa, în februarie 1919, deviza: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine”⁸.

Confruntarea dintre cele două concepții și atitudini și-a pus amprenta asupra întregii evoluții a vieții politice din România, imprimându-i un curs sinuos și nu odată contradictoriu.

Asupra regimului politic* din perioada interbelică au avut loc, în ultimii zece ani, ample dezbateri în istoriografia noastră, fără a se

⁶ N. N. Matheescu, *Problemele muncitorești și conjunctura economică*, București, 1939, p. 173.

⁷ *Situația clasei muncitoare din România 1914—1944*. Sub redacția prof. univ. dr. N. N. Constantinescu, București, Edit. politică, 1966, p. 300.

⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, București, Edit. politică, 1966, p. 167.

* *Mica enciclopedie de politologie*, tipărită la Editura științifică și enciclopedică din București în 1977, definește regimul politic drept „ansamblu al instituțiilor și raporturilor politice prin care o clasă socială își impune interesele și

fi ajuns însă la o concluzie unanim acceptată⁹. În cele ce urmează dorim să prezentăm unele puncte de vedere privind regimul politic din România în perioada decembrie 1918 — februarie 1938, pornind de la rezultatele obținute pînă în prezent în istoriografia românească și bazîndu-ne pe propriile noastre cercetări.

În martie 1923 a fost adoptată o nouă *Constituție*¹⁰, care consfințește actul istoric al făuririi statului național unitar român, prevăzînd că România era un „stat național, unitar și indivizibil”. De asemenea, Constituția recunoștea o serie de drepturi și libertăți democratice, cucerite de masele populare și recunoscute de burghezie. Astfel, potrivit articolului 5 toți cetățenii români, „fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățămîntului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociere și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi”. Naționalitățile conlocuitoare se bucurau de aceleași drepturi cu românii, legea fundamentală prevăzînd că „Deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobîndi drepturile civile și politice și a le exercita”.

voința asupra întregii societăți. *R.p.* fiind rezultanta unui anumit raport de forțe sociale, prin intermediul său se confruntă interesele claselor și păturilor unei societăți, exprimat în structurile politice, mecanismele deținerii și exercitării puterii în stat, drepturile și libertățile politice ale indivizilor și grupurilor sociale, dominația asupra celorlalte sectoare ale vieții sociale. În funcție de schimbarea raporturilor concrete dintre aceste elemente se manifestă o varietate de *r.p.*, dar în esența lor exprimă funcția de reglare a societății în conformitate cu situația clasei dominante (...). Esența regimului politic o reprezintă *statul*, cu tipurile și formele lui. Prin intermediul statului se exprimă puterea unei clase dominante, intensitatea manifestării ei. În stat se manifestă atît modul nemijlocit de realizare a dominației asupra societății, cît și formele organizate ale claselor dominante de a-și promova propriile interese. De aici locul important al sistemului de partide în judecarea unui regim, al feluritelor organe reprezentative sau organizații legale (...)” (p. 385—386). În *Dicționarul politic*, tipărit de Editura politică din București în 1975, găsim, la p. 501, următoarea definiție: „*Regim politic*, modalitate și metode specifice cu ajutorul cărora clasa dominantă își înfăptuiește dominația politică și economică, exercită puterea de stat. Ca latură activă a sistemului politic, *r.p.* desemnează modul de organizare și de funcționare a componentelor acestuia în strînsă legătură cu situația drepturilor și libertăților democratice. Există o legătură indisolubilă între structura economică și socială a societății și conținutul *r.p.*, care poate îmbrăca forme diferite în cadrul aceleiași orînduiri, în funcție de evoluția raportului dintre diferitele elemente ale sistemului politic, dintre clasele și forțele politice care se confruntă, sau, dimpotrivă, colaborează, în cadrul sistemului dat (...)”.

⁹ Vezi *Regimul politic din România (dezbatere)*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1969; A. Petric, *Trăsăturile generale ale dezvoltării României în primul deceniu interbelic*, în „Cumidava”, Brașov, II, 1968 și III, 1969; Marin Nedelea, *Trăsături ale regimului politic din România în primul deceniu interbelic*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1974; Cu privire la trăsăturile regimului politic din România în perioada anilor 1918—1944 (dezbatere), în „Revista de istorie”, nr. 5/1974.

Ion Ardeleanu, *Trăsăturile regimului social-politic din România în perioada interbelică. Lupta forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității României*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1977.

¹⁰ „Monitorul oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923.

Constituția recunoștea votul universal, egal, direct, secret și obligatoriu pentru toți bărbații avînd peste 21 de ani, legiferat în noiembrie 1918. Deși nu acorda drept de vot femeilor și unor categorii profesionale (militari, magistrați), reforma electorală a avut o importanță istorică, deoarece desființa votul cenșitar (pe colegii) și introducea — pentru prima dată în istoria României — votul universal, deziderat pentru care au luptat, decenii în șir, forțele cele mai înaintate ale societății, în frunte cu clasa muncitoare.

Constituția avea la bază concepția democratică potrivit căreia „Toate puterile statului emană de la națiune”. De asemenea, legea fundamentală se întemeia pe principiul democratic al separării puterilor în stat.

Din punctul de vedere al formei de guvernare, România era o monarhie constituțională. Conform articolului 88 prerogativele regale erau următoarele: numește și revocă pe miniștri, sancționează și promulgă legile; are drept de amnistie în materie politică; putea micșora sau ierta pedepsele în materii criminale, dar nu putea suspenda cursul urmăririi sau al judecării și nici nu putea interveni în administrarea justiției; numește și confirmă în funcții publice, potrivit legilor în vigoare; nu putea crea o funcție nouă fără o lege specială; făcea regulamente pentru executarea legilor, fără a putea modifica sau suspenda legile sau scuti pe cineva de executarea lor; este capul puterii armate, conferă grade militare potrivit legilor; conferă decorațiile române; are dreptul de a bate monedă; încheie cu statele străine convenții pentru comerț, navigație și altele, care pentru a avea autoritate îndatoritoare trebuiau aprobate de puterea legislativă; are dreptul de a dizolva corpurile legiuitoare, hotărînd totodată convocarea noilor alegeri parlamentare în termen de două luni.

Așadar, regele era implicat în toate ramurile activității de stat, fiind un factor foarte important în viața politică a României. Aceste prerogative erau serios limitate de articolul 87: „Nici un act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător pentru acest act”.

Conform Constituției, puterea judecătorească se exercita prin organe specializate, hotărîrile se pronunțau în virtutea legii și se executau în numele regelui (art. 40). Justiția era independentă de puterea executivă, iar judecătorii erau inamovibili.

Puterea executivă era exercitată de guvern în numele regelui. Miniștrii trebuiau să răspundă în fața Corpurilor legiuitoare de activitatea desfășurată. Dacă un ministru sau guvernul în întregul său primeau vot de neîncredere din partea parlamentului, demisia se producea imediat. Astfel, se asigura primatul puterii legislative asupra celei executive.

Puterea legislativă era exercitată în colectiv de rege și de „Reprezentanța Națională”, care se compunea din Adunarea Deputaților și Senat. Nici o lege nu putea fi supusă sancțiunii regale decît după ce fusese discutată și votată de majoritatea ambelor Adunări. Fiecare membru al parlamentului avea dreptul de a adresa miniștrilor interpelări,

la care aceștia erau obligați să răspundă. Nici un deputat sau senator nu putea fi urmărit și prigonit pentru opiniile și votul său în cursul exercitării mandatului. De asemenea, nici un parlamentar nu putea fi urmărit și arestat fără autorizarea corpului legiuitor din care făcea parte, decît în cazul de flagrant delict.

Constituția asigura dominația de clasă a burgheziei. Astfel, în timp ce articolul 8 stabilea că „toți românii erau egali în fața legii“, că „nu se admite nici o deosebire de naștere sau de clase sociale“, articolul 17 prevedea: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra statului sînt garantate“. Garantînd proprietatea privată, legea fundamentală menținea inegalitățile economice și sociale, cu importante consecințe politice. Constituția stipula că statul putea interveni „pentru a preveni conflictele economice sau sociale“, ceea ce însemna că statul burghez își rezerva dreptul de a reprima lupta revoluționară a clasei muncitoare.

Existau formulări echivoce, care lăsau deschisă posibilitatea unor abuzuri. Astfel, libertatea individuală era garantată, dar se admitea urmărirea și percheziționarea „în cazurile și după formulele prevăzute de legi“. Cenzura nu era îngăduită, nici suspendarea sau suprimarea unei publicații, dar se interzicea (prin articolul 26) atacarea regelui, principelui moștenitor, membrilor familiei domnitoare, precum și „îndemnurile directe la omor și la rebeliune“ (prin care legiuitorii burghezi înțelegeau, de regulă, acțiunile revoluționare).

În ansamblul ei, Constituția din 1923 se înscrie ca un act pozitiv, de valoare istorică, deoarece a stabilit un cadru unitar de organizare a vieții politice, juridice, administrative, culturale a României, răspunzînd astfel unui deziderat național de cea mai mare importanță. Aceasta a fost cea mai democratică Constituție din întreaga perioadă de existență a orînduirii capitaliste pe teritoriul României. În esență, regimul statuat prin Constituția din martie 1923 avea un caracter burghezo-democratic.

O expresie a democrației burgheze o constituie existența *partidelor politice* *. După legiferarea votului universal în noiembrie 1918 sistemul partidelor politice a devenit mult mai complex, a cunoscut modificări substanțiale ¹¹. Astfel, Partidul Conservator-Progresist condus de Alexandru Marghiloman și Partidul Conservator-Democrat prezidat de Take Ionescu au dispărut practic de pe scena vieții politice în anul 1922, cînd n-au întrunit nici un mandat în parlament. Astfel, moșierimea nu mai dispunea de un instrument politic propriu prin care să influențeze destinul României. Rotativa guvernamentală, care funcționase timp de

* „Partidul politic este o grupare de oameni uniți prin comunitatea concepțiilor politice, ideologice, a intereselor sociale, partea cea mai activă și mai organizată a unei clase sau pături sociale. Partidul politic este o parte a suprastructurii societății, el exprimă, apără și promovează interesele clasei (grupării) sociale pe care o reprezintă, organizează și conduce lupta acesteia pentru putere“ (*Dicționar politic*, p. 429).

¹¹ Vezi pe larg, Ioan Scurtu, *Partidele politice din România (1918—1938)*, în „Studii și articole de istorie“, XXXIII—XXXIV, 1976.

șase decenii, prin alternarea la putere a liberalilor și conservatorilor, s-a prăbușit.

Partidul Național-Liberal — exponentul marii burghezii industriale și bancare — a fost principalul beneficiar al accelerării procesului de dezvoltare capitalistă a României. Dispunând de o bază economică solidă, de cadre cu o temeinică pregătire, exercitând o influență covârșitoare asupra regelui Ferdinand, acest partid a dominat cu autoritate scena politică a României în primul deceniu interbelic. De asemenea, P.N.L. s-a aflat la guvern în perioada noiembrie 1933 — decembrie 1937, fiind partidul care a deținut cel mai mult puterea în perioada interbelică (circa 10 ani).

Legiferarea votului universal, care a însemnat chemarea la viața politică activă a unei mase mari de cetățeni — la care se adaugă avântul revoluționar de după primul război mondial, ascuțirea contradicțiilor din sinul claselor dominante — a contribuit la nașterea unor noi partide și grupări politice. Dintre acestea un rol important a avut Liga Poporului, întemeiată în aprilie 1918, sub președinția generalului Alexandru Averescu. Deși baza socială a acestei organizații (care în aprilie 1920 și-a luat numele de Partidul Poporului) era foarte eterogenă, ea exprima, în esență, interesele unei părți a marii burghezii și a mășierimii. Acest partid, care s-a aflat la putere timp de 3 ani (1920—1921 și 1926—1927), a dezamăgit profund masele care-și puseseră mari speranțe în generalul Al. Averescu. După 1927, Partidul Poporului nu s-a mai bucurat de adeziunea alegătorilor, fiind împins spre periferia vieții politice.

Un alt partid apărut în 1918, mai exact în decembrie, a fost cel țărănesc, constituit de un grup de învățători în frunte cu Ion Mihalache. Acest partid reprezenta, în esență, interesele burgheziei rurale, ale unei părți a micii burghezii orășenești și ale intelectualității. Partidul Țărănesc s-a remarcat printr-o intensă activitate politică, inclusiv parlamentară, pronunțându-se cu fermitate pentru respectarea drepturilor și libertăților democratice prevăzute de Constituție. El a cunoscut o anumită evoluție spre dreapta, sfârșind prin a fuziona, în octombrie 1926, cu Partidul Național.

La diversificarea vieții politice au contribuit și partidele burghezii românești din teritoriile care în 1918 s-au unit cu România. Dintre acestea cel mai puternic s-a dovedit a fi Partidul Național din Transilvania. Repudiind regionalismul și dorind să participe activ la conducerea țării, aceste partide au fuzionat în anii 1920—1926 cu partide din vechiul regat, contribuind prin aceasta la o mai precisă structurare, pe principii de clasă, a organizațiilor politice din România.

Crearea Partidului Național-Țărănesc, în urma fuziunii Partidului Național cu Partidul Țărănesc, a dus la o anumită simplificare a sistemului partidelor politice burgheze, care se baza acum pe doi piloni: P.N.Ț. și P.N.L. Desfășurând o amplă campanie de răsturnare a liberalilor de la putere, național-țărăniștii au atras de partea lor mase mari de oameni, doritoare să vadă îndeplinite promisiunile democratice cu-

prinse în programul P.N.Ț. La adunarea național-țărănistă de la Alba-Iulia din 6 mai 1928 au participat circa 100 000 de persoane, aceasta fiind cea mai mare întrunire organizată pînă atunci de un partid politic din România. Adunarea a netezit drumul național-țărăniștilor spre putere, pe care au obținut-o în noiembrie 1928. P.N.Ț. a condus România timp de aproape 4 ani (1928—1931, 1932—1933), dar nu și-a onorat, decît în mică parte, promisiunile făcute în anii de opoziție, fapt ce a dus la o „îngustare evidentă a bazei partidului, o izolare a lui de elementele cele mai importante ale societății românești”¹². După 1933 P.N.Ț. a reușit să-și refacă influența ca urmare a noului program adoptat, a campaniei desfășurate împotriva guvernului liberal și a forțelor dictatoriale.

Un element nou, survenit după Marea Unire din 1918, îl reprezintă întemeierea de partide ale naționalităților conlocuitoare. Beneficiind de drepturi egale cu ale românilor, naționalitățile conlocuitoare și-au creat organizații proprii.

Astfel, în ianuarie 1921 s-a constituit Uniunea Maghiară, apoi au luat ființă și alte organizații ale burgheziei și moșierimii maghiare, care în decembrie 1922 au pus bazele Partidului Maghiar din România. Deși acest partid promova o politică izolaționistă, naționalist-șovină, liderii săi au colaborat cu burghezia română în diferite consilii de administrație și au sprijinit măsurile vizînd intensificarea exploatarei oamenilor muncii, indiferent de naționalitate. Politica reacționară promovată de conducerea Partidului Maghiar a dus la desprinderea din acest partid a unor grupări cu orientare democratică, cea mai importantă producîndu-se în 1933, cînd s-a constituit Opoziția Partidului Maghiar, care în 1934 s-a transformat în Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz). Această organizație, care a activat sub conducerea P.C.R., a avut un rol important în făurirea unității de luptă a oamenilor muncii români și maghiari.

În septembrie 1919 s-a constituit Partidul German — exponent al burgheziei germane din România, care a participat activ la viața politică, inclusiv la cea parlamentară. În primii ani ai deceniului al patrulea în rîndul unor cetățeni de naționalitate germană au început să cîștige teren concepțiile fasciste, de nuanță hitleristă. Pe această bază au apărut unele partide și organizații de orientare nazistă.

Uniunea Evreilor Pămînteni, constituită în 1909, și-a continuat activitatea, luîndu-și în 1923 numele de Uniunea Evreilor din România, care reprezenta interesele burgheziei evreiești. În urma unor dispute privind orientarea politică a Uniunii Evreilor din România, în 1931 s-a produs o sciziune, care a dus la întemeierea unei noi organizații politice — Partidul Evreiesc din România, de orientare sionistă.

După Marea Unire din 1918 s-a afirmat cu vigoare partidul politic al clasei muncitoare, care din noiembrie 1918 își luase numele de Partidul Socialist. Îndată după Unire, organizațiile clasei muncitoare din

¹² Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, București, Edit. politică, 1970 p. 91.

vechiul regat, Transilvania, Banat și Bucovina au pornit pe calea făuririi unui singur partid politic. Vechile legături statornicite între socialiștii români, spiritul de unitate al clasei muncitoare au facilitat acest proces obiectiv. Stabilirea unui program politic și electoral comun în mai 1919, constituirea Consiliului General în decembrie 1919 și adoptarea unui statut unic în octombrie 1920, au marcat principalele etape ale procesului de unificare organizatorică a mișcării muncitorești din România. Acest proces s-a desfășurat simultan cu cel vizînd deplina clarificare ideologică și politică, așezarea partidului pe baze noi, consecvent revoluționare.

După o amplă activitate politică, la 8 mai 1921 s-a deschis Congresul general al Partidului Socialist, care a hotărît transformarea acestuia în Partidul Comunist Român. „Crearea Partidului Comunist Român pe baza ideologiei marxist-leniniste a marcat o etapă nouă, superioară, atît pe plan politic și ideologic, cit și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, a dat un nou și puternic avînt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră”¹³. Partidul Comunist Român era, încă din momentul constituirii sale, un partid național, cu ramificații în întreaga țară, cuprinzînd elementele cele mai înaintate din rîndurile poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, ferm angajate în lupta împotriva exploatării capitaliste, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României.

Partidul Comunist Român a avut de făcut față unor multiple greutăți, sporite după scoaterea sa în afara legii, în 1924, cînd măsurile anticomuniste luate de guvernele burgheze s-au intensificat. Cu toate acestea, Partidul Comunist s-a impus puternic pe scena politică a României, conducînd mari bătălii de clasă — între care greva muncitorilor minieri de la Lupeni din august 1929 și luptele muncitorilor cefești și petroliști din ianuarie-februarie 1933 —, luînd atitudine fermă împotriva oricărui act ce lovea în interesele maselor populare, în independența și suveranitatea patriei.

Un rol important în promovarea punctului de vedere al P.C.R., în stringerea legăturilor lui cu masele, l-au avut cele 40 de organizații legale de masă create, conduse sau influențate de comuniști, precum și cele circa 200 de gazete și ziare editate din inițiativa partidului în perioada interbelică. Toate acestea demonstrează capacitatea Partidului Comunist de a folosi toate posibilitățile legale existente, de a valorifica drepturile și libertățile democratice recunoscute de guvernele burgheze.

Paralel cu P.C.R. și-a desfășurat activitatea Partidul Social-Democrat, constituit în mai 1927 ca urmare a autodizolvării Federației Partidelor Socialiste din România (întemeiată în iunie 1921). Recunoscînd necesitatea transformării socialiste a societății românești, P.S.D. aprecia, în mod eronat, că în România nu erau îndeplinite condițiile obiective pentru lupta revoluționară a proletariatului. El își propunea să acționeze

¹³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 40.

pentru obținerea unor revendicări democratice în cadrele societății existente, să educe proletariatul în spiritul ideilor socialiste, să-l pregătească pentru a trece la acțiune în momentul în care revoluția socialistă ar fi victorioasă în țările dezvoltate din apusul Europei. P.S.D. a desfășurat o intensă activitate politică, a editat mai multe ziare și gazete socialiste, a participat la viața parlamentară, cerind satisfacerea intereselor materiale ale oamenilor muncii, menținerea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice înscrise în Constituție.

O altă formă de manifestare a democrației burgheze a constituit-o viața *electorală și parlamentară*. Campaniile electorale și alegerile parlamentare au marcat momente de vîrf în viața politică, au prilejuit o amplă înfruntare de forțe, au reprezentat o școală de educație politică pentru milioane de cetățeni. Evident, nu pot fi trecute cu vederea ingerințele electorale comise de unele partide burgheze, mai ales de cele aflate la guvern, care au folosit adesea aparatul de stat pentru a limita propaganda electorală a partidelor din opoziție, mai ales a P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, fapt ce a influențat rezultatul alegerilor.

Parlamentul a fost o instituție de bază a regimului politic existent. Aici s-au dezbătut probleme fundamentale pentru evoluția României, au fost adoptate legi de mare importanță, precum legile pentru ratificarea actelor de Unire din 1918, legile agrare din 1921, legile de conversiune a datoriilor agricole din 1932—1934, legea pentru stabilirea zilei de lucru la 8 ore (în 1928), legea minelor din 1924, legea pentru unificarea administrativă din 1925, legile privind organizarea învățămîntului, legile pentru ratificarea convențiilor și tratatelor internaționale semnate de România.

De la tribuna parlamentului s-au auzit glasurile deputaților socialiști (1919—1921), social-democrați (1922—1937) și comuniști (1931), care și-au exprimat cu claritate concepția privind edificarea unei noi societăți, socialiste în România. De asemenea, mulți deputați și senatori au condamnat represiunile antimuncitorești, măsurile antidemocratice, au demascat ideologia și practicile fasciste, au condamnat revizionismul, s-au pronunțat cu hotărîre pentru apărarea integrității teritoriale a României.

Adresarea de întrebări și interpelări miniștrilor și guvernului era o practică obișnuită, nu numai pentru deputații și senatorii din opoziție, dar și pentru cei ai partidului aflat la putere. De asemenea, un guvern (cel al lui Take Ionescu, în ianuarie 1921) a primit vot de blam din partea parlamentului și a trebuit să demisioneze.

Fiind o instituție burgheză, „Reprezentanța Națională” a adoptat o serie de legi împotriva mișcării revoluționare și comuniste — între care „legea Mirzescu” din decembrie 1924. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că numai 2 din cele 10 parlamente alese în perioada menționată s-au menținut o întreagă legislatură de 4 ani, celelalte 8 fiind dizolvate prin decret regal. În 6 cazuri, noul guvern nici nu s-a prezentat în fața parlamentului, dizolvarea făcîndu-se fără a fi existat un conflict formal între puterea executivă și cea legislativă ceea ce însemna o abatere de la spiritul Constituției.

O trăsătură a vieții politice din perioada interbelică o constituie *confruntarea dintre forțele democratice și cele reacționare, prodictatoriale*. Dacă în primul deceniu interbelic această confruntare nu pune sub semnul întrebării regimul politic existent, după 1930 se constată o activizare a forțelor prodictatoriale. Încă de la urcarea sa pe tron, în iunie 1930, Carol al II-lea a acționat pentru creșterea rolului monarhiei în viața de stat, pentru compromiterea instituțiilor democratice, a partidelor politice cu orientare democratică, a încurajat organizațiile de dreapta și de extremă dreaptă, urmărind crearea condițiilor propice instaurării unui regim de dictatură personală.

Depășindu-și prerogativele ce-i erau acordate prin Constituție, Carol al II-lea a exercitat o influență tot mai accentuată asupra guvernului Gh. Tătărescu (constituit în ianuarie 1934). Prin măsuri speciale a fost încurajată industria de stat, îndeosebi industria grea. Pe lângă rezultatele economice pozitive, reflectate în puternica dezvoltare a unor ramuri industriale, această politică a avut ca efect, pe plan social, dezvoltarea unei grupări monopoliste în frunte cu Carol al II-lea, interesată în subordonarea aparatului de stat, în introducerea unui regim autoritar. Parlamentul — instituție de bază a oricărui regim democratic — era convocat în sesiuni scurte și nu hotăra uneori în probleme fundamentale pentru destinul României, guvernul asumându-și cea mai mare parte din prerogativele puterii legislative. Treptat, cabinetul prezidat de Gh. Tătărescu s-a depărtat de programul politic al P.N.L. și a devenit sprijinitorul tendințelor dictatoriale ale regelui.

După 1918 au apărut unele organizații de dreapta, care urmăreau restrângerea sau chiar lichidarea drepturilor și libertăților democratice. Dintre acestea, o anumită influență a dobândit LANC, constituită în martie 1923 sub conducerea lui A. C. Cuza, care propaga antisemitismul, misticismul, întărirea puterii executive în dauna celei legislative. În iulie 1935 LANC a fuzionat cu Partidul Național-Agrar (creat de O. Goga în aprilie 1932), constituindu-se astfel Partidul Național-Creștin, organizație cu orientare profascistă, care a jucat un rol negativ în viața politică a României din acea perioadă.

În iunie 1927 a luat ființă Legiunea Arhanghelul Mihail, în cadrul căreia, în aprilie 1930, s-a constituit o secție politică numită Garda de Fier. Interzisă formal în 1931, 1932 și 1933, mișcarea legionară s-a legalizat în 1934 sub numele pe partidul Totul pentru Țară. Garda de Fier a îmbinat demagogia socială cu specularea prejudecăților mistico-relegioase, a promovat anticomunismul, antisemitismul și iraționalismul, urmărind instaurarea unei dictaturi teroriste de tip fascist.

Instaurarea hitlerismului la putere în Germania a constituit o încurajare pentru forțele fasciste din România. Garda de Fier s-a transformat treptat într-o adevărată coloană a V-a a Germaniei hitleriste în țara noastră. Principala armă de luptă a legionarilor a fost violența și teroarea, printre cei ce au căzut victimă spiritului răzbnător al acestora numărându-se și I. G. Duca, președintele Consiliului de Miniștri, în decembrie 1933.

Stimulați de forurile conducătoare de la Berlin, legionarii nu se mai mulțumeau cu rolul de masă de manevră în mâinile lui Carol al II-lea, ci au început să-și manifeste tot mai zgomotos hotărîrea de a acapara puterea de stat.

P.C.R. a înțeles că problema fundamentală din acea vreme era lupta împotriva pericolului fascist, pentru apărarea regimului democratic, a independenței și suveranității României. Partidul Comunist a demască cu energie ideologia și practicile fascismului — intern și internațional — a luat atitudine fermă împotriva diversivunilor naționaliste, militînd pentru unitatea de luptă a oamenilor muncii români și de alte naționalități.

În mișcarea antifascistă, de apărare a regimului democratic s-au încadrat, alături de partidele muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — și principalele partide burgheze, în special P.N.Ț. Este meritul P.C.R. că a elaborat baza programatică și a sugerat formele și metodele corespunzătoare pentru afirmarea stării de spirit antifasciste a poporului român. P.C.R. a militat pentru făurirea unui larg front popular antifascist, care să cuprindă toate partidele, organizațiile și persoanele interesate în stăvilirea ofensivei fascismului spre putere și apărarea regimului democratic. Pe această linie au fost obținute succese notabile, între care realizarea acordurilor de front popular de la Băcia, Tebea și București, din 1935, victoria candidaților Frontului Popular în alegerile parlamentare din județele Hunedoara și Mehedinți (februarie 1936), marea manifestație antifascistă din București (mai 1936).

Ca urmare a refuzului liderilor P.S.D. de a acționa pentru înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc și a colabora cu comuniștii, a neacceptării de către P.N.Ț. și alte partide burgheze cu orientare democratică a propunerilor P.C.R., precum și a unor greșeli de natură sectarist-dogmatică comise de P.C.R., nu s-a putut realiza un larg Front Popular Antifascist la scara întregii țări.

Consecințe nefaste pentru soarta democrației în România a avut pactul de neagresiune electorală semnat de Iuliu Maniu și Corneliu Z. Codreanu la 25 noiembrie 1937. Potrivit acestui pact, P.N.Ț. și Mișcarea legionară se angajau să apere libertatea și corectitudinea alegerilor, să înconjoare actele de violență și limbajul de denigrare, ceea ce nu împiedica „afirmarea ideologiei proprii”¹⁴. Acest pact nu semnifica aderența lui Iuliu Maniu la ideile fasciste, ci era rezultatul unor manevre politicianiste, vizînd crearea unui puternic front împotriva guvernului Tătărescu, pentru a-l înfrînge în alegeri și a torpila astfel planurile dictatoriale ale regelui. Pactul a produs o mare derută în rîndurile cetățenilor, care nu-și puteau explica alianța dintre cel mai mare partid democratic burghez și cea mai periculoasă organizație fascistă din România. În fond, prin pactul de neagresiune, Iuliu Maniu a lăsat „mină liberă Gărzii de Fier să atace oricît și oricum bazele democrației și independenței naționale” a patriei noastre¹⁵. În loc să meargă pe calea colaborării cu forțele

¹⁴ „Adevărul”, 51, nr. 16 512 din 26 noiembrie 1937.

¹⁵ „Scînteia”, VII, nr. 89 din 15 decembrie 1937.

democratice pentru a asigura înfrângerea forțelor dictatoriale, fasciste, președintele P.N.Ț. a ales calea alianței cu Mișcarea legionară, ceea ce a avut ca efect dezorientarea și pulverizarea forțelor democratice.

Desfășurate într-o atmosferă de confuzie politică, alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937 n-au dat câștig de cauză nici unui partid. Profitind de acest fapt, regele Carol al II-lea a adus la guvern Partidul Național-Creștin, care întrunise abia 9,15% din totalul voturilor, urmărind să compromită definitiv sistemul de guvernare prin partidele politice, să dea o orientare de dreapta vieții politice din țară, care să-i permită instaurarea dictaturii personale.

În aceste împrejurări, P.C.R. a luat inițiativa creării unui larg front democratic, în vederea apărării Constituției din 1923, a drepturilor și libertăților democratice, a stăvilirii acaparării puterii de către forțele fasciste, dictatoriale¹⁶. În ianuarie 1938 s-au obținut unele succese pe linia coalițării forțelor democratice, conturându-se perspective încurajatoare.

Pentru a torpila o eventuală coalizare a tuturor forțelor democratice și profitind de incapacitatea principalelor partide politice burgheze de a găsi o formulă proprie de ieșire din criză, de teama generală față de mișcarea legionară (care în alegerile din decembrie 1937 obținuse 15,58% din totalul voturilor, situându-se pe locul al treilea în ierarhia partidelor politice), Carol al II-lea — sprijinit de unii politicieni — a decis, la 10 februarie 1938, să treacă la instaurarea dictaturii personale.

După această succintă analiză, se pot desprinde câteva elemente privind caracteristicile regimului politic din România în perioada interbelică.

Esența acestui regim a constituit-o dominația politică a burgheziei. Structura și modalitățile de realizare a acestei dominații au fost influențate de raportul dintre diferitele clase și pătri sociale, îndeosebi dintre proletariat și burghezie. În perioada 1 decembrie 1918 — 10 februarie 1938 regimul politic avea un caracter *constituțional*, întrucât dominația de clasă a burgheziei se exercita în virtutea principiilor democrației clasice burgheze, prin păstrarea garanțiilor constituționale, acestea fiind prezentate în mod demagogic de către cercurile conducătoare drept simboluri ale voinței și puterii întregului popor. De asemenea, regimul politic din această perioadă avea un caracter *parlamentar*, întrucât parlamentul deținea — în cadrul organelor de stat — o poziție preponderentă, miniștrii fiind obligați să răspundă pentru activitatea lor în fața corpurilor legiuitoare. Parlamentul putea să-și exprime votul de neîncredere în guvern, obligându-l să demisioneze. O altă caracteristică a regimului politic a constituit-o existența instituției *monarhice*, regele, care se afla în fruntea statului, exercitându-și puterea în conformitate cu prevederile Constituției.

¹⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota XXII-1, nr. inv. 986.

Aceste elemente care caracterizează regimul politic din România în perioada menționată nu trebuie privite separat, ci într-o strînsă corelație și interdependență, ca un tot unitar și indivizibil *. În același timp trebuie să se aibă în vedere realitatea că drepturile și libertățile democratice proclamate de Constituție nu erau garantate, mai ales cînd era vorba de forțele revoluționare, că sistemul parlamentar nu asigura întotdeauna primatul puterii legislative asupra celei executive, că regele Carol al II-lea și-a depășit tot mai mult prerogativele ce-i reveneau potrivit Constituției. Faptele concrete arată că democrația burgheză a cunoscut un proces de continuă erodare, care s-a încheiat cu falimentul său în februarie 1938.

Avînd în vedere cele de mai sus, credem că cea mai adecvată caracterizare a esenței regimului politic — atît în privința conținutului, cît și a formei pe care el a îmbrăcat-o în perioada 1 decembrie 1918 — 10 februarie 1938 — este aceea de regim burghezo-democratic.

Evoluția regimului politic după 10 februarie 1938 a fost clarificată în istoriografia noastră ¹⁷.

Dictatura regală s-a caracterizat prin restringerea drepturilor și libertăților cetățenești, prin diminuarea rolului instituțiilor democratice, în primul rînd a parlamentului, concomitent cu sporirea considerabilă a sistemului puterii personale a regelui. Acest regim s-a menținut pînă în septembrie 1940, cînd a fost înlocuit de dictatura fascistă.

Se cuvine a fi evidențiat faptul că România a fost una dintre ultimele țări din Europa în care fascismul a putut ajunge la putere. După cum este cunoscut, în 1920 s-a instaurat dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 a venit la putere fascismul în Italia, în 1923 a triumfat dictatura fascistă în Bulgaria, în 1926 în Portugalia. A urmat instaurarea dictaturii militare în Polonia în 1926, a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În 1934 s-a instaurat fascismul în Austria, în 1936 a venit la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 s-a instalat dictatura fascistă în Spania.

În perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941 regimul fascist din România a luat forma dictaturii legionaro-antonesciene, iar în intervalul

---

* Menționarea doar a unor elemente care definesc regimul politic se face, de regulă, pentru a accentua faptul că ele au constituit principalul obiect de dispută între forțele social-politice dintr-o anumită perioadă. Spre exemplu, după 1933, în condițiile manifestării unor tendințe dictatoriale, forțele democratice s-au pronunțat pentru apărarea regimului parlamentar-constituțional.

¹⁷ Vezi Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Edit. politică, București, 1970 ; *Idem*, *Sistemul partidelor politice din România. 1919—1940*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1976 ; A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1976 ; *Idem*, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979 ; Ion Popescu-Puțuri, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militaro-fasciste și a agresiunii hitleriste*, în „Anale de istorie”, nr. 6/1963 ; Gheorghe Zaharia și Mihai Fătu, *Cauzele și consecințele nefaste ale instaurării regimurilor reacționare, fasciste în Europa. România (1940)*, *Ibidem*, nr. 6/1979.

ianuarie 1941 — 23 august 1944 a avut caracterul dictaturii militaro-fasciste.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată odată cu insurecția din august 1944, a marcat revenirea la regimul democratic întemeiat pe Constituția din 1923, iar prin evoluția raportului forțelor de clasă pe care le-a generat, a deschis calea unor schimbări radicale în viața întregului popor, „a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu masele largi populare. Epoca ce a urmat a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în propria sa țară”¹⁸.

---

¹⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 52.